

Človek podľa sv. Pavla

Gustáv Botúr

Teologický inštitút v Spišskej Kapitule – Spišskom Podhradí

Antropológia a spiritualita

Pavlova spiritualita rezonuje celá v človekovi a zapája ho do všetkých jeho zdrojov.

Pavol je veľmi vnímavý na ľudský fenomén, má o všetko čo sa týka človeka, prirodzený a intenzívny záujem. Pravdepodobne mu bol tento záujem vštepený v Tarze - kde existovala v čase Pavla prosperujúca filozofická škola. Pavol povolaním nebol nikdy filozof, ale zdieľal intelektuálnu vášeň, ktorá hnala vtedajšie školy so stoickým zameraním; a to k skúmaniu človeka.

Keď hovoríme o antropológii Pavlovej spirituality, myslíme na Pavla, ktorý vníma sám seba ako aktívneho protagonistu kresťanskej náboženskej skúsenosti.

Ak sa sústredíme na Pavlov antropologický svet - s hlavným významom Boha, Krista a Ducha, ktorý je preňho charakteristický - lepšie pochopíme seba samých ako ľudské osoby a ako kresťanov. A lepšie pochopíme postavu Krista.

Podľa Pavla človek a kresťan majú rovnakú hodnotu: všetko čo je ľudské v plnom a hlbokom zmysle je kresťanské, a všetko čo je kresťanské, patrí neodvolateľne človeku. Kristus sa totiž včlenil, ponoril sa s celým svojím bohatstvom do ľudskej línie. Podľa Pavla mierou akou chápeme človeka, chápeme aj Krista a naopak, mierou akou chápeme Krista, chápeme aj človeka. Medzi človekom a Kristom jestvuje dynamická vzájomnosť.

Terminológia, ktorá označuje celého človeka

Záujem, ktorý má Pavol o človeka vystupuje aj z terminológie, ktorá ho označuje: predovšetkým **pojmem „človek“** (anthropos). Je to človek, ktorého vidíme, s ktorým hovoríme, s ktorým sa vzájomne ovplyvňujeme, s jeho svetlými i temnými stránkami, s jeho vrozenými limitmi, s jeho možnosťami.

Pod širokým dáždnikom pojmu «**človek**» zaujímajú miesto rozličné iné menšie označenia:

Ide o „**telo**“ (soma), ktoré neoznačuje - ako v gréckej mentalite - konštitutívnu časť človeka, ktorá je protikladná duši (psyché) a nižšia ako duša, ale označuje celú osobu v jej vzťahovej konkrétosti. Ide o človeka, umiestneného a konajúceho v čase a priestore; človeka, ktorý má svoje dejiny, geografiu; ktorý má tvár, fyziognómiu a ktorý je vo vzťahu s inými ľuďmi. Je to typická koncepcia, so svojím vrcholom geniálnosti. Pavol ju vypracoval a prekonal ňou grécky dualizmus, ako aj neurčitosť židovského prostredia.

V oblasti tela získava význam „**srdce**“ (kardia). Srdce je všetko to, čo sa týka osoby s jej vnútornými schopnosťami: ide o osobu schopnú milovať, chápať, rozhodovať sa; osobu obdarenú inteligenciou. Existuje iný jednotný termín, ktorý spôsobuje ťažkosti, pretože Pavol sa ešte viac vzdŕaľuje od kultúrneho prostredia, v ktorom pracuje:

Ide o „**dušu**“, ktorá nie je - ako vo zvyčajnej gréckej mentalite - nadradenou, duchovnou časťou, ktorá v spojení s hmotným telom tvorí človeka. Pavol - so zreteľom na koncepciu tela-osoby hore opísanej - pozýva človeka k oslave Boha slovami: «*Oslavujte teda Boha vo svojom tele!*» (1Kor 6,20).

Ďalej v rámci Pavlových podstatných antropologických prvkov objavujeme „**ducha**“ (**pneuma**) a „**telo**“ (**sarx**). Ide o dva prvky obzvlášť dôležité, aj keď pôsobiace v protikladnom zmysle.

Na jednej strane duch tvorí spojenie medzi človekom a nadprirodzenosťou; na druhej strane, duch predstavuje vrchol poznania, ktoré človek dosiahne o sebe samom.

Duch človeka sa tak stáva privilegovaným hovorcom Ducha Svätého, ktorý sa daruje a odovzdáva človeku. Duch Svätý je poslaný a vyliaty do srdca, do vnútra (porov. Gal 4,6), ale závisí to od ducha človeka, že Duch Svätý vydáva svoje svedectvo, akoby vstupoval do dialógu s ním (porov. Rim 8,16). Duch je, mohli by sme povedať, najvyšším vrcholom vnútorného života označeného srdcom.

Keď sa Duch Svätý odovzdal človeku a vstúpil do jeho vnútra a do dialógu s jeho duchom, spustí sa dynamizmus, ktorý prechádza všetkými fázami a udalosťami pozemského života a nakoniec vedie k plnosti eschatologického života.

V opačnom postavení vzhľadom k duchu človeka nachádzame **telo (sarx)**. Môže označovať podľa **basar (telo)** zo Starého zákona človeka v situácii konkrétnosti, s jeho kladmi a jeho hranicami, bežného človeka, priemerného človeka.

Telo môže mať aj význam pejoratívny: to sa stáva vtedy, keď človek pokladá seba samého, svoj prospech, svoj záujem za absolútne, ktoré mu určuje život. V tejto perspektíve je telo egoizmom, ktorému je všetko podriadené.

Človek rovnako ako sa môže otvoriť prijatiu Ducha Svätého, môže urobiť aj opačnú voľbu; otvoriť sa voči *hamartia*, hriechu.

Hriech podľa Pavla je chybná voľba, ktorým sa človek oklame sám.

Hriech je predovšetkým krivdou, ktorú spôsobuje človek sebe samému, medzerou, nedostatkom «*Božej slávy*» (Rim 3,23). Hriech človeka rozhnevá Boha nie preto, že sa tým porušujú jeho práva, ale preto, že on miluje človeka a vidí, že robí chybu.

Keď sa chybné voľby množia v určitom kultúrnom prostredí, spejú k tomu, že sa medzi sebou zlepiť a vytvoria rámec kolektívnej hriechnosti, ktorý ako spustený diablom, vykonáva nátlak na jednotlivé osoby. Keď si ľudia pred alternatívou duch-telo, otvorenosťou Bohu alebo vlastnému absolutizovanému egoizmu, vyberú túto druhú možnosť, vytvorí sa akoby priesmyk, ktorý ich spája s týmto kolektívnym rámcom hriechnosti. Potom sa v nich rozpúta vlastný dynamizmus tela.

Dynamizmus Ducha

Keď sa človek rozhodne pre Ducha a otvára sa mu, nezostane v stave nečinnosti. Boží Duch, ktorý sa spája s duchom človeka, smeruje k tomu, že mu prinesie celú pravdu, celú životodarnú silu vzkrieseného Krista. Kristova pravda k pochopeniu a realizovaniu sa umiestňuje do životodarnosti vzkriesenia, ktorá sa už zúčastňuje na človeku a určuje v jeho vnútri pranie, podnet, túžbu po dobre. To je to, čo Pavol označuje ako «*zmýšľanie, ašpirácia Ducha, tendencia Ducha*» (porov. Rim 8,6-27).

Duch Svätý nemá vlastný obsah, ale ako vyjadruje Jánovo evanjelium «*vezme z môjho - to sú Ježišove slová - a vám to zvestuje*» (porov. Jn 16,13).

Impulz Ducha, ktorý nadobudne dôležitý rozmer a povedie k presnej činnosti, sa stáva zákonom. Ide o ten zákon, ktorý Pavol volá «*zákonom Ducha, ktorý dáva život*» (Rim 8,2).

Vlastnenie Kristovho Ducha, ktorý nachádza svoje miesto v duchu človeka, má za následok tiež vlastnenie «*Pánovho zmýšľania*» (1Kor 2,16). Toto Pavol tvrdí s rozhodnosťou a zdôrazňuje to: človek je Pavlom nazvaný ako «*duchovný*» (pneumatikos) a dokáže všetko účinne posúdiť. Môže to urobiť práve preto, že má Kristovo zmýšľanie.

Je to problém «*rozlišovania*», ktorý veľmi cítiť v Pavlových a Jánových cirkvách, a Pavol ho označuje ako «*múdrost'*» (**sofia**).

Kým v Starom zákone je múdrost' veľkolepým dielom uskutočneným človekom a spočíva v umení robiť primerané a výhodné rozhodnutia v živote, u Pavla má úzko kristologický pôvod. Viď 1 Kor 1,30:

«Vy ste z neho v Kristovi Ježišovi, ktorý sa pre nás stal múdrost'ou od Boha i spravodlivosťou, posvätením a vykúpením».

Kristus - múdrost' je cieľom vzhľadom k trom presne určeným etapám - vykúpeniu, posväteniu a ospravedlneniu:

Vykúpenie je prvým krokom: ním sa uskutočňuje presun kresťana zo situácie odcudzenia sa Bohu, vzdialenia sa od neho, zo situácie, keď mu nepatrí, k situácii úplnej príslušnosti. «*Vykúpenie*» doslovne znamená «*vyslobodenie (odkúpenie)*».

Posvätenie označuje príslušnosť uskutočnenú vykúpením: ono má za následok príbuznosť, homogenizáciu medzi kresťanom ako božím synom a Otcom, uskutočnenú prostredníctvom vplyvu Ducha.

Týmto je kresťan **ospravedlivený**: Bude schopný chápať svoj životný príbeh. Vedený Kristom - múdrost'ou už vie, čo má robiť.

Vstupuje do oblasti svedomia (syneidesis). Je nielen vedomím, ale aj radostným vyjadrením kontaktu, s Duchom a s Kristom. Toto všetko sa deje v oblasti svedomia, vlastnosti, ktorá tiež zaujíma miesto vo vnútri človeka a ktorú môžeme úzko pričleniť k duchu a rozumu, ale predstavuje svoju zvláštnosť.

V tejto chvíli nasleduje vykonanie. Pavol to označuje predovšetkým ako **dobré skutky** (porov. Ef 2,10). Skutky sú totiž konkrétnym a skutočným vyjadrením vnútorných hodnôt

ktoré dozreli vo vedomí svedomia. Dobré skutky sú aj pekné (pozri 1Tim 3,1; Tít 2,14; 3,8.14), sú v súlade s Božím projektom, zodpovedajú Kristovým hodnotám.

Rámec pekných skutkov predstavuje **ovocie**, ktoré Duch - prirovnaný k plodnej rastlinke - prináša v živote kresťana: lásku, radosť, pokoj, zhovievavosť, láskavosť, dobrota, vernosť, miernosť, zdržanlivosť. Porov.: Gal 5,22-23.

Úžas nad peknými, žiarivými skutkami z ovocia Ducha nie je definitívny. Patrí k predposledným hodnotám. Po ňom bude nasledovať plnosť eschatologického života, darovaná plnosťou Ducha.

Dynamizmus tela

Opakom a protikladom dynamizmu Ducha rozumieme dynamizmus tela, ktorý Pavol chápe v negatívnom význame ako vlastný egoizmus. Každý človek musí urobiť radikálnu voľbu: buď sa bude riadiť podľa Ducha, ktorý ho povedie k nezištnému zrieknutiu sa seba alebo sa bude riadiť podľa tela a zaktivuje vo všetkom a pre všetko vlastný egoizmus.

„Lebo ak budete žiť podľa tela, zomriete. Ale ak Duchom umírtvujete skutky tela, budete žiť“ (Rim 8,13).

Je nemožné urobiť kompromis medzi dvoma voľbami:

„Lebo telo si žiada, čo je proti duchu, a duch, čo je proti telu. Navzájom si odporujú, aby ste nerobili to, čo chcete“ (Gal 5,17).

Voľba tela – ako aj voľba Ducha - je osobnou zodpovednosťou, ktorá sa nedá na nikoho preniesť: prebieha vo vnútri, v srdci osoby. Keď sa však osoba tela rozhliadne, ihneď si uvedomí, že nie je sama a nájde spojencov v prostredí, v ktorom žije. Vytvorí štruktúrovanú sieť egoizmu. Toto všetko má za následok kolektívnu situáciu hriechu, realizovanú priamo ľuďmi tela a započatú vplyvom diabla.

Vlastný prospech vždy fascinuje. Keď si ho už človek vybral ako svoju hodnotu, príľnie k nemu bez ťažkostí, každý návrh v tomto zmysle sa prijíma ľahko a stáva sa účinným. Pre človeka tela a podľa tela nevzniká problém rozlišovania. V tele nemôže byť priestor pre lásku.

Rozhodnutie uskutočniť plán „tela“, riadiť sa „zákonom hriechu“ - má za následok imponantnú sériu uskutočnení.

Pavol nalieha a chce, aby kresťania mali jasno v tom, čo riskujú, ak sa poddajú svojmu egoizmu:

„A skutky tela sú zjavné: je to smilstvo, nečistota, chlipnosť, amodloslužba, čary, nepriateľstvá, sváry, žiarlivosť, hnevy, zvady, rozbroje, rozkoly, závisť, opilstvo, hýrenie a im podobné. O tomto vám vopred hovorím, ako som už povedal, že tí, čo robia takéto veci, nedosiahnu Božie kráľovstvo“ (Gal 5,19-21).

Cieľom dynamizmu tela je situácia úplného úpadku. Pavol ho označuje ako «smrť» (thanatos) a «zatratenie» (apoleia). Je to druh mŕtvolnej nehybnosti, absolútneho prázdna, v ktorom sa ocitne osoba, ktorá sa rozhodne, že sa bude riadiť podľa tela. Egoizmus je zradcom človeka: postupne mu odníma životaschopný kontakt s Kristom, aby ho definitívne oddelil od neho.

Záver

Obraz Pavlovej antropológie zdôrazňuje, že spása, ktorú sprostredkúva Duch, prechádza celým človekom a zapája ho zvnútra do všetkých jeho zdrojov: tela, duše, srdca, ducha, svedomia, múdrosti.

Protikladný dynamizmus kladie dôraz na stále prítomné riziko: aj najúprimnejšia voľba podľa Ducha riskuje, že ak sa nebude dodržiavať a živiť (sviatosťami a modlitbou), zmení svoje smerovanie k telu a egoizmu.

Pavlov antropologický rámec ukazuje: všetko to, čo je ľudské, je aj kresťanské, a všetko to, čo je kresťanské, patrí človeku. Jediný platný model človeka, smerujúceho k opravdivému dobru sa nachádza v Kristovi; respektívne v jeho Duchu.

Použitá literatúra:

VANNI, U.: *Opojenie Duchom. Náčrt spirituality apoštola Pavla*. Svit: Katolícke biblické dielo, 2005, s. 54 – 62, (188 s.) ISBN 80 –89120–04-0.